

ИЛИНДЕН 1903

МАТЕРИЈАЛИ ОД СИМПОЗИУМОТ ПО ПОВОД 65-ГОДИШНИНАТА ОД ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ ОДРЖАН НА 27, 28 И 29 МАЈ 1968 ГОД. ВО ОХРИД

ОДДЕЛЕН ОТПЕЧАТОК

Д-р СЕРГИЕ ДИМИТРИЕВИЌ

ДУШАН ПОПОВИЌ И МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ ВО ПЕРИОДОТ ПРЕД БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ

ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА
СКОПЈЕ, 1970

ДУШАН ПОПОВИЌ И МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ ВО ПЕРИОДОТ ПРЕД БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ

Душан Поповиќ, еден од најзначајните раководители на Српската социјалдемократска партија и претставник на нејзиното марксистичко револуционерно крило, прилично се занимавал со прашањето на Македонија, можеби повеќе од кој било од другите српски социјалисти¹⁾. Тој на овој терен и направил две свои најголеми политички грешки. Потсетуваме на неговиот став за Првата балканска војна, која тој делумно ја подржал во необјавената статија, и на неговото Стокхолмско прифаќање на Вардар, како граница за поделба на Македонија меѓу Србија и Бугарија. Од тие два аспекта: неговото студиско интересирање за македонското прашање и неговите политички грешки направени на овој терен, проучувањето на претходната еволуција на неговите ставови за Македонија несомнено е од посебен интерес за разбирање на неговата подоцнежна политичка активност.

Работата на првиот том на Собраните дела на Д. Поповиќ ни овозможи да го проанализираме ова прашање, не само низ неговите досега познати текстови, туку и низ оние за кои со дополнителни истражувања утврдивме дека му припаѓаат.

Ако ги разгледаме сите досега утврдени трудови на Душан Поповиќ, ќе видиме дека тој првпат се изјаснил за ова прашање дури 1907 година. Тој тогаш ја сметал Македонија како „грозна жртва на интересите на крупните капиталистички сили“, поради која само што „не пламнала војна на Балканот“²⁾.

Значи, во самиот почеток тој го согледува македонскиот проблем, како една потенцијална меѓународна воена опасност, а не како борба на македонскиот народ за неговата слобода. За него тогаш македонското прашање само е прашање на вкрстување на интересите на големите сили кое е оптоварено со воена опасност.

Подоцна, во времето на анексионата криза, кога Д. Поповиќ почнал да се занимава со националното прашање и со положбата на

¹⁾ Види двата негови труда објавени 1917 и 1918: Око Македоније *Der Kampf* и Македонско питање *The Neue Europe* — Д. Поповиќ, Избрани списи, Београд, 1951, стр. 440—460.

²⁾ Д. Поповиќ, Буржоаска идеја меѓународног мира и социјална демократија, Избрани списи, Б. 1951, стр. 12.

населението во Босна и Херцеговина, во прв план на неговите преокупации избива прашањето на ослободувањето на национално и социјално поробените народи.

Ослободувањето на национално и социјално поробените народи во Австро-Унгарија и во Турција станало една од трајните преокупации на Д. Поповиќ. Од тоа становиште тој главно му приоѓа и на македонското прашање, почнувајќи од 1908 година.

За подоцнежните ставови на Д. Поповиќ карактеристичен е и фактот што Д. Поповиќ, во рамките на една интерна партиска дискусија, одржана во Белград утредента по анексијата на Босна и Херцеговина, на 24 септември (7 октомври) 1908 година, во еден момент имал колеблив став, тогаш кога ги ставил тн. национални интереси и интересите на Србија над класните интереси и се изјаснил дека војната со Австро-Унгарија е потребна, што несомнено претставува една националистичка позиција.³⁾

Некои слични националистички застранувања среќаваме во статијата на Поповиќ „Народна одбрана“, во која, покрај класно правилните и позитивни поставки и анализи, наоѓаме и некои националистички поставки, како на пример онаа за способноста на редовната војска „За одбрана на националниот идеал“⁴⁾.

Овие два текста укажуваат дека Д. Поповиќ, кој стоел на класни, револуционерни позиции, во времето на анексионата криза потпаднал под извесни националистички влијанија и прашањето за ослободување на поробените народи од соседните области почнал да го гледа низ извесни идеолошки поставки на великосрпската буржоазија.

Д. Поповиќ, кој бил голем револуционер и градител на партиската политика, не ги заобиколувал спорните прашања, како што го правеле тоа некои други водечки српски социјалисти. Тој се обидувал да анализира многу горливи политички прашања, без оглед на нивната тежина. Во однос на Македонија тој во тие анализи минал низ две тешки и комплексни трновити подрачја. Првото било прашањето за ослободување на поробените народи преку меѓународна војна, водена од страна на Србија, Бугарија и Грција, а второто — прашањето за можноста на внатрешно реформирање на Турција.

Да се задржиме на првото трновито подрачје. Бидејќи Д. Поповиќ ни многу подоцна, 1917—1918, во потполност не успеал да го согледа многу важниот историски процес на создавање на македонската нација односно на нејзиното постоење,⁵⁾ јасно е дека и тогаш тој сметајќи ја Македонија како конгломерат на нации на ослободувањето на поробеното христијанско население во Македонија,

³⁾ С. Димитриевиќ, Учесће балканских социјалиста у раду Друге Интернационале, посебен отисок од зборникот, Прилози за историју социјализма, бр. 3, 1966, стр. 30, напомена 82.

⁴⁾ Д. Поповиќ, Народна одбрана, Изабрани списи, Б. 1951, стр. 82—85.

⁵⁾ С. Димитријевиќ, Д. А. Поповиќ (1884—1918), Студија и библиографија, Б. 1951, сепарат, од предговорот на книгата: Д. Поповиќ, Изабрани списи — стр. 26—27.

макар и делумно, гледал како на проблем за ослободување на поробениот дел на српската нација. Таквиот во основа погрешен приод кон мкедонското прашање, кој националното ослободување на македонскиот народ го гледал како ослободување на поробените христијани Срби, Бугари, Грци, наместо да го согледа како ослободување на поробените Македонци, условувал посебно разгледување на односот на српскиот, бугарскиот и грчкиот народ, односно на Србија, Бугарија и Грција кон тоа ослободување.

Статијата на Д. Поповиќ „Српското прашање и социјалната демократија“, која била објавена во бугарското социјалистичко списание на Г. Бакалов „Съвременик“⁶⁾, по препорака од Д. Туцовиќ, на неколку недели по анексијата на Босна и Херцеговина, во која Поповиќ се изјаснува против војната, покажува дека Д. Туцовиќ тогаш успеал да ги совлада порано спомнатите националистички застранувања на Д. Поповиќ во однос на прифаќањето на надворешната војна на Србија како метода за ослободување на подобените делови на нацијата.

Во прашањето на Босна и Херцеговина, која српските социјалисти погрешно ја сметале како чисто турска територија, Д. Поповиќ тогаш се заложил за преземање акција за ослободување од страна на самиот поробен народ за „оружен отпор на народот, општо востание, револуција“.

Јасно е дека со самото тоа Д. Поповиќ посредно се изјаснил и против секоја слична ослободителна војна на Србија, Бугарија и Грција во однос на Македонија.

Да се осврнеме на другото трновито подрачје, на можноста за внатрешни реформи во Турција.

Во спомнатата статија на Д. Поповиќ, „Српското прашање и социјалната демократија“, се наоѓаат и анализи на Турција, кои се значајни за разбирање на генезата на неговите ставови по македонското прашање. Западноевропските социјалисти, специјално некој француски социјалисти, на пример Ж. Жорес, се одушевувале од Младотурската револуција. Тргувајќи од одржувањето на европскиот мир, спред зборовите на Д. Поповиќ, „најсилна гаранција за тоа тие гледаат во победата на младотурскиот режим, кој, така им се чни, ветува да биде една легална, парламентарна солуција на балканското прашање“. Д. Поповиќ оспорува секаква можност младотурскиот режим да може да изврши коренити измени на општествено-економските односи во Европска Турција, а со самото тоа и во Македонија. Тој овие верувања ги наречува „младотурска илузија“ и вели дека со интервенцијата на младотурската револуција не можат да исчезнат „сите национални и социјални антагонизми кои 500 години го потресувале Турското Царство“, и дека не може да биде решено македонското прашање.

„Ние не гледаме пред себе никакви перспективи за мирна еволуција, ни по турската револуција, како ни пред неа. Невозможно е да се замисли дека во Турција би можел да се одржи еден режим, кој би ги укинал привилегиите на турското население, со кои тоа

⁶⁾ Съвременик, год. I, 25 ноември 1908, св. 3, стр. 136—141.

сестрано е задоволно. Меѓутоа, без укинувањето на овие привилегии не може да биде решено аграрното прашање. Од тоа следува дека и кога би сакале младотурците да преземат некои мерки во таа насока, за нив тоа би било невозможно. Но вон сето тоа, тие ни најмалу не личат на луѓе кои се разбираат во социјални реформи и кои имаат цврста волја да ги остварат наспроти сите пречки.“

Поразот на оруженото Илинденско востание — со што била значително смадена можноста за нова оружена акција на поробениот народ, и фактичката невозможност за коренити внатрешни реформи, со кои младотурскиот режим би го решил националното и социјалното прашање, тоа се двата основни елементи, покрај извесното националистичко идеолошко влијание што со интервенција на Д. Туцовиќ во еден момент било совладано но кое можело да дејствува како една трајна компонента, кои доста придонеле Д. Поповиќ во 1912 година да пристапи кон ново гледање на односите на српските социјалисти спрема евентуалната балканска војна против Турција.

Ставот на Д. Поповиќ спрема младотурската револуција нужно морал да се ублажи и донекаде да се измени по појавите што укажувале на извесна поддршка на младотурската револуција од христијанското население. Тој однос произлегувал од фактот што наспроти сите резерви на Д. Поповиќ кон младотурската револуција, сепак дошло до извесен подемократски однос спрема христијанското население. Тој се огледувал во воспоставување уставен поредок, во создавање социјалистички организации во Скопје и Битола, во прераснување на левото крило на македонското национално ослободително движење (Ј. Сандански) во легална политичка партија. За поддршката на Македонија кон младотурското движење речито зборува уводникот на „Радничке новине“ — „Социјалните борби во Турција.“ Во него се констатира сè поактивното учество на Македонија во политичките борби, како и тоа дека Македонија „денес оди со младотурците“⁷⁾.

Ставот на Д. Поповиќ посебно се изменил по априлските настани од 1909 година, кога народните маси ја задушиле контрареволуцијата⁸⁾.

Затоа Д. Поповиќ во статијата „Револуционерна година“ тогаш напишал дека за разлика од движењето од јули 1908 година, кое било војнички заговор, движењето од април 1909 година било резултат „на волјата и акцијата на широките маси“, специјално во Македонија, која „редум кренала на Цариград, огништето на реакцијата и контрареволуцијата“. Иако новата состојба ни од далеку не била онаа состојба кон која се стремеле народите и за која се

⁷⁾ Радничке новине, 9 април 1909.

⁸⁾ Дека во тоа учествувале и македонски доброволечки чети — кои ги спомнува и Д. Зографски, Југословенска енциклопедија, V, 611, зборува уводникот на Радничке новине: „Револуција во Турција“ — веројатно од перото на Д. Поповиќ, кој вели: „Маси доброволци им пришле на младотурските баталјони што кренале на Цариград. Сите, без разлика на вера и нација станале да ја разбијат главата на реакционерната аждаја која и последен пат зинала да ги проголта сите слободи“ — Радничке новине, 14. IV. 1909.

залагале, иако младотурците „ги монополизирале за себе плодовите на револуцијата“, што е „судбина на секоја буржоаска револуција“, Д. Поповиќ наоѓа дека „во оваа априлска револуција симпатична е и од трајна вредност“ „појавата на народните маси на политичката сцена во Турското Царство, оние маси кои сè до денес биле само пасивни, слепи, газени“. Затоа тој новосоздадениот режим го гледа како „премин кон оној што ќе може да ги задоволи сега разбудените нации. А најнесомнен симптом за нивното будење, нивната свест, нивниот стремеж кон слободата и благосостојбата, кој веќе никој не може да го задуши, па ни младотурците со сите свои репресалии, е појавата и формирањето на социјалната демократија во Турција.“⁹⁾

За жал, тие борби што се воделе, како што убаво рекол Д. Поповиќ во последната наведена статија „Против средновековното општествено уредување, со неговите спахиски (всушност чифлик-сајбиски — С. Д.) привилегии и борби за основни граѓански права и слободи“, не дале позначајни резултати. Затоа, разочараниот Д. Поповиќ се вратил кон својот поранешен скептицизам во однос на перспективата на младотурските реформи и способноста на народните маси да ги изборат во непосредна иднина.

Во статијата „Критични моменти“, напишана четири месеци по статијата „Револуционерна година“ (24 октомври) 6 ноември 1909 и 21 февруари (6 март) 1910, Д. Поповиќ вели: „Турција како таква може да се стабилизира, да опстане и да биде член на Балканската конфедерација, само ако со еден силен демократски режим овозможи поднослив живот на христијанските нации и им пружи услови за културен натпревар. Но, од друга страна, Европска Турција повеќе претставува една привилегирана класа отколку еден народ. Ако се откаже од привилегиите, таа со еден добар дел би се негирала и самата себе. Таа самата себе со тоа би се протерала од Европа.

Турскиот демократски режим тоа е во еден добар дел контрадикција“.

Иако стариот скептицизам на Поповиќ во однос на можноста за демократски реформи веќе се вратил, Поповиќ сè уште бил оптимистички расположен. Во продолжение на горниот цитат, тој пишува:

„Сепак културните напори и животната способност на виталните елементи во Македонија се толкави што Турција и против нејзниата волја ја тераат на пат кон демократизација, кон, така да речеме, легално решавање на македонското прашање. Таа неодолива тенденција треба да ја помогне и увидливоста на другите балкански држави. Подобро е работите во Турција така да се развиваат, тколку ние со меч да пристапиме кон решавање на македонскиот проблем. Зашто, треба да се биде начисто: и кога ќе се дојде до тоа македонското прашање да се сече со меч, тогаш ќе го пресечат европските сили, во прв ред Русија и Австрија. Но заедно со тоа, тие ќе го пресечат и целиот Балкан, и самите нас!“

⁹⁾ Д. Поповиќ, Револуционарна година, Изабрани списи, стр. 90—91.

Согледувајќи ја опасноста од политиката на големите сили на Балканот и од нивните империјалистички стратегии, кои како и стратегијата на владеечката балканска буржоазија води во војна за нова поделба на Балканот. Тој, како и во 1907 година, се спротивставува на секаква балканска војна. За разлика од 1907 година: кога тој како една гаранција за одржување на светскиот мир ја видел светската борба на пролетаријатот против капитализмот, во 1910 година тој полага надежи во балканската социјалистичка формула заснована на заедничка, демократска акција на балканските народи. Затоа тој, не само што ги предупредува балканските народи внимателно да ја следат политиката „на владеечките класи кои како и досега ќе нè турнат во неврат“, веќе ѝ спротивставува на таа политика една нова балканска социјалистичка политика, што ја формулира на следниот начин: „Сакаме спогодби меѓу одделни балкански држави како етапи кон крајната цел: Балканска конфедерација; но сакаме балканска спогодба без ничиј протекторат. Сакаме Балканот да им припаѓа само на балканските народи и со неговата судбина да ракуваат само балканските народи и никој никогаш повеќе“.¹⁰⁾

Пишувајќи ја статијата „Сојуз на слободните балкански народи“, наменета за народниот социјал-демократски календар „Слобода“ за 1911 година, кој излегол на 30. X/13. XI. 1910 година, Д. Поповиќ повторно предупредува на опасноста што произлегува од влегувањето на балканските држави во империјалистичките блокови, односно, како што го вели тоа Поповиќ, во табори на две пљачкашки компании: руско-англиска-француска и германско-австриска-италијанска, бидејќи тоа не е политика „за обединување, туку за цепкање на Балканот“, „политика која само е продолжување, само спроведување, само слепо извршување на политиката на една или друга од тие големи сили, која е насочена само кон нашата самостојност, кон нашиот опстанок, кон нашиот живот“. Сметајќи дека „без полна демократија во сите балкански земји нема сојуз меѓу балканските народи“, Поповиќ инсистира на демократизацијата на Турција, бидејќи дури „тогаш ќе исчезнат спротивностите меѓу Турција и Бугарија — зашто пред една демократска Турција мораат да исчезнат сите освојувачки апетити на Бугарија кои денес се завиткани во „ослободителна“ наметка; дури тогаш ќе исчезнат спротивностите меѓу Бугарија и Србија, итн., „дури тогаш Турција ќе престане да биде камен за судирање на Балканската конфедерација; дури тогаш пламената желба на сите балкански народи; Балканската конфедерација ќе стане жива стварност!“ Барањето за полна демократија внатре во земјата за него станува „прв услов за водење успешна надворешна политика, за работа на остварување на Балканската конфедерација, која единствено може да ни гарантира самостојност, опстанок“¹¹⁾.

Значи, разработувајќи го прашањето за зачувување на независноста на Балканот во однос на големите империјалистички др-

¹⁰⁾ Д. Поповиќ, Критички тренуци, Изабрани списи, стр. 132.

¹¹⁾ Д. Поповиќ, Савез балканских народа, Изабрани списи, стр. 306, 307.

категоричко одбивала да ја прифати меѓународната војна како метод за нивното ослободување, Д. Поповиќ, кој бил под извесни националистички влијанија уште од времето на анексионата криза, по тоа прашање не се сложил со главната партиска управа. Тргувајќи само од антифеудалниот и ослободителниот аспект на евентуалната војна, тој не ја сфатил целосноста на проблемот, т. е. дека оваа војна всушност се водела за интересите на големосрпската, големобугарската и големогрчката буржоазија и за интересите на некои империјалистички сили¹⁵). Затоа дошол до погрешен заклучок дека во оваа војна постојат објективни револуционерни моменти, затоа тој според редакцијата на весникот „Наше слово“, земено во целина, „бил за помалку активна опозиционерна политика“¹⁶), односно, како што тоа самиот Д. Поповиќ го напишал, во своето приватно писмо што го коментирала редакцијата, дека „се разликува за нијанса од другите другари“¹⁷). Во врска со овие разјудувања, Д. Поповиќ дошол во судир со другарите од партиската управа и редакцијата на „Радничке новине“, дал оставка на функцијата како нивен главен уредник и одбивал да соработува во весникот во текот на Првата балканска војна.

Постојат две верзии за времето на избивањето на тој судир. Според првата верзија, тој пред Првата балканска војна напишал статија против Турција¹⁸), со која Д. Туцовиќ не се согласил. Според другата верзија, тој судир избил затоа што Д. Поповиќ по одлуката на главната партиска управа, која на својата пленарна седница, одржана на самиот ден кога била објавена мобилизацијата 17 (30 септември 1912 година, ја потврдила антивоената политика, напишал статија во која докажувал дека балканската војна не е војна туку револуција¹⁹).

Подоцна, зборувајќи за тој судир на X конгрес на Српската социјалдемократска партија, 1914 година, Д. Поповиќ изјавил дека од редакцијата на „Радничке новине“ „истапил по свое наоѓање поради тоа што не се согласувал со методите и начинот на кој е спроведувано гледиштето на пленарната седница на главната партиска управа кон балканското прашање“²⁰).

¹⁵) Во уводникот на „Радничке новине“ од 12/26. [X. 1912 година, јасно се вели дека српските социјалисти биле против војната, „Меѓу другото токму поради тоа што во таа војна би послужиле како инструмент на големите капиталистички сили против себеси, против Турција, против целиот Балкански Полуостров“. Аноним — У чијим је рукама наша судбина, Радничке новине, 13. [X. 1912.

¹⁶) С. Димитријевиќ. ССДП и Рат, Зборник, Српска социјалдемократска партија (Симпозиум посвећен Д. Туцовиќу), Београд, 1965, стр. 48—49.

¹⁷) „За нијансата што не разликуваше во времето на Балканската војна од другите другари“ — Наше слово, Париз, № 183, 4 септември 1915 година.

¹⁸) По кажувањето на Ж. Цветковиќ, воинствената статија под наслов „Напоље Турци из Европе“.

¹⁹) Н. Поповиќ, Димитрије Туцовиќ, Београд, 1934, стр. 130, и измена на формулацијата по кажувањето на Т. Кацлеровиќ. Напомнуваме дека обете групи податоци можеби се однесуваат на една иста статија.

²⁰) Десети Конгрес ССДП..., Радничке новине, 5 февруар 1911.

Не треба да се исклучи ни можноста дека дискусијата за тоа траела подолго време и дека во нејзиниот тек имало повеќе судири сколу статијата. Во прилог на еден таков заклучок говори фактот дека наведеното писмо што главната партиска управа го упатила до Меѓународното социјалистичко биро на 7/20 септември 1912 година, а во кое се зборува за борбата против војната, го потпишал Д. Лапчевик, иако од есента 1911 година, сè дотогаш Д. Поповик бил партиски секретар и лице што ја одржувало оваа кореспонденција.

На ист заклучок наведува и необјавениот ракопис на Д. Лапчевик, кој говори за живата дискусија меѓу Д. Лапчевик и Д. Поповик околу држањето на социјалната демократија спрема војната, која тие ја воделе непосредно пред Балканската војна, кога наишол Л. Троцки, кој престојувал во Белград како коресподент на петроградскиот „Ден“ и киевската „Мисла“ и тогаш го подржал гледиштето на Лапчевик.²¹⁾

На секој начин, ако се прифати која било од овие верзии, јасно е дека овој судир избил пред вистинскиот почеток на војната околу Македонија, односно пред почетокот на воените операции на тоа боиште²²⁾.

Овој судир имал интересен партиски карактер и сè до X конгрес на Српската социјалдемократска партија, кој бил одржан 1914 година, останал непознат за пошироката јавност.

Значи, ослободувањето на поробениот народ и отстранувањето на потенцијалната воена опасност, тие два првобитни облици од пристапот на Д. Поповик кон македонското прашање, биле во основата на неговите две најкрупни политички грешки и претставувале два основни проблема меѓу кои се распнувал Д. Поповик, а кои во двата напред спомнати случаи (1912 и 1917) не успеал да ги реши на задоволувачки начин.

На овие две политички грешки на Д. Поповик, меѓутоа, можеле да дејствуваат и националистичките идеолошки влијанија под кои тој бил во времето на анексионата криза.

Во првиот случај, 1912 година, изгубувајќи ја надежта во демократскиот развој на Турција, борејќи се за ослободување на поробениот народ во Македонија, приоѓајќи му на тоа прашање можеби и под извесно влијание на српскиот национализам, Д. Поповик во 1912 година делумно ја прифатил ослободителната улога на српската војска и со тоа се изјаснил за војната.

Напоменуваме дека Д. Поповик, во врска со тој судир не соработувал со „Радничке новине“ повеќе месеци. За тоа сведочат: а) Писмото на З. Тодоровик, упатено до Д. Туцовик, на 31 јануари / 13 февруари 1913 — АИРПС, Фонд Д. Т., бр. 232, и б) Писмото на П. Филиповик, упатено до Д. Туцовик, на 13/26 март 1913 — АИРПС, Фонд ССДП, бр. 172.

²¹⁾ Троцки, откако внимателно ги ислушал обете гледишта, изјавил: „Чичо има право; јас сум на страната на неговото гледиште!“ — Д. Лапчевик, Преписка са Троцким у Паризу, АРПЈ, 17927/1, 3.

²²⁾ Иако Црна Гора стапила во војната малу порано, што во овој случај можеме да го апстрахираме, Србија, Бугарија и Грција од една страна, и Турција од друга страна, објавиле војна дури на 4/17 октомври 1912 година.

Неговиот тогашен став бил во спротивност со ставот на Српската социјалдемократска партија, која во својата парламентарна декларација, прочитана од Д. Лапчевик на 24. IX./7. X. 1912 година, се изјаснила против војната, која единствена од сите политички партии во Србија тогаш гласала против војната и против воените кредити.

Во другиот случај, 1917 година, Д. Поповик, борејќи се против потенцијалната опасност од нова балканска војна меѓу Бугарија и Србија, водејќи сметка за „интересите на Србија“, се определил за едно практицистичко решение, кое било во спротивност со принципелните ставови на балканските социјалисти, кои тргнувале од класни позиции и се бореле за Балканска федерација и за Македонија како посебна единица во неа.

На натамошната еволуција во ставовите на Д. Поповик по македонското прашање, на неговите ставови од периодот 1913—1918 година, ќе се осврнеме во друга прилика.